

Публікацію підготовлено в рамках проекту «Демократизація, права людини і розвиток громадянського суспільства», який виконується Програмою розвитку ООН в Україні та фінансується Міністерством закордонних справ Данії протягом 2013-2016рр.

Харківський інститут соціальних досліджень

Програма розвитку ООН в Україні

Уповноважений Верховної Ради України з прав людини

Автори:

Андрій Черноусов

Світлана Щербань

Марія Колоколова

Погляди та висновки, висловлені у цій публікації, належать авторам та упорядникам цього видання і не обов'язково відображають погляди Міністерства закордонних справ Данії, Програми розвитку Організації Об'єднаних Націй чи інших агенцій ООН.

Мінімальний стандарт перебування клієнтів у соціальних місцях несвободи: методичні рекомендації моніторам національного превентивного механізму / Черноусов А.М., Щербань С.В., Колоколова М.О. – Харків: ХІСД, 2015 – 79 с.

Даний посібник присвячений роботі національного превентивного механізму (НПМ) в Україні. В ньому розглядаються мінімальні стандарти утримання людей у соціальних місцях несвободи – інтернатних закладах, психіатричних лікарнях, хоспісах тощо. Публікація стане у нагоді моніторам НПМ, працівникам місць несвободи, громадським активістам та всім, кого цікавлять проблеми попередження жорсткого поводження в закритих закладах в Україні.

© Харківський інститут соціальних досліджень

© А. Черноусов, С. Щербань, М. Колоколова

Вступне слово Уповноваженого Верховної Раги України з прав людини

З 2012 року Уповноваженим з прав людини реалізуються функції національного превентивного механізму (НПМ) відповідно до Факультативного протоколу до Конвенції ООН проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання. В межах НПМ працівники Секретаріату Уповноваженого з прав людини разом із активістами громадянського суспільства здійснюють регулярні моніторингові відвідування місць несвободи різних типів з метою попередження неналежного поводження по відношенню до осіб, які утримуються у закритих закладах.

За цей час здійснено понад 800 моніторингових візитів до місць несвободи, за результатами яких підготовлено три Щорічних доповіді Уповноваженого з прав людини про стан реалізації національного превентивного механізму в Україні, а також три спеціальних доповіді Уповноваженого за окремими напрямками моніторингу.

Аналіз результатів отриманої в ході візитів інформації дозволяє виявляти як недоліки, притаманні діяльності конкретних закладів, так й системні проблеми, вирішення яких потребує вжиття заходів на відомчому, а іноді й на загальнодержавному рівні. До таких проблем, зокрема, варто віднести прогалини у законодавчому регулюванні в сфері забезпечення прав та свобод людини, відсутність єдиних нормативів, стандартів належного поводження, якими мають керуватися однотипні заклади тощо.

Результати моніторингу закладів системи соціального захисту населення свідчать про те, що саме відсутність єдиних загальнодержавних стандартів забезпечення прав підопічних та вихованців, які перебувають у таких установах є однією з головних проблем, що створює передумови для неналежного поводження по відношенню до цих осіб.

Існуючі в теперішній час соціальні гарантії, норми та нормативи, встановлені українським законодавством, закріплюють конституційні права і гарантії громадян по дуже обмеженій сукупності показників і регулюють в основному мінімальну забезпеченість соціальними послугами.

Враховуючи зазначене, запропоновані Мінімальні стандарти перебування клієнтів у соціальних місцях несвободи, які були розроблені завдяки спільним зусиллям фахівців Харківського інституту соціальних досліджень та працівників Департаменту НПМ Секретаріату Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, є надзвичайно актуальними та важливими.

Запровадження цих Стандартів у практичну діяльність Міністерства соціальної політики, управлінь соціального захисту населення при регіональних державних адміністраціях та органах місцевого самоврядування дозволить, на мою думку, значно підвищити якість життя підопічних та вихованців, які перебувають у закладах соціального захисту населення, підсилити гарантії захисту їх прав та свобод.

Уповноважений Верховної Ради України з прав людини

В. Лутковська

Вступне слово авторів

Традиційно інтернати, притулки для дітей, геріатричні пансіонати, психіатричні лікарні й інші установи соціальної сфери не відносять до місць несвободи. Разом з тим в Україні нараховується близько 2000 таких закладів, у яких можуть утримуватися понад 500 тис. осіб на рік. Недостатня увага до цих місць несвободи призвела до того, що у багатьох з них відсутні стандарти тих послуг та умов, які вони мають забезпечувати, й становище клієнтів практично цілком залежить від адміністрації та персоналу закладів.

Монітори національного превентивного механізму, відвідуючи установи соціального захисту в Україні, часто вимушені спиратися на закордонний досвід і міжнародні нормативи утримання клієнтів, щоб оцінити, чи є у тому чи іншому закладі ризику жорсткого поводження із людиною. Саме тому важливим кроком на шляху вдосконалення роботи НПМ в Україні стала розробка мінімальних стандартів перебування клієнтів у соціальних місцях несвободи, які містять ключові норми належного поводження як міжнародного, так і національного законодавства.

Сподіваємося, що дана публікація буде сприяти підвищенню якості моніторингу в цілому і компетенцій моніторів місць несвободи, зокрема, завдяки впровадженню мінімальних стандартів доброго поводження з особами, які там утримуються, в інструментарій НПМ. Окрім того, аналіз результатів моніторингу з позиції широковживаних норм у всьому світі дозволить окреслити зміни на державному рівні, які мають відбутися для створення там гідних умов перебування.

Висловлюємо щиру подяку Уповноваженому Верховної Ради України з прав людини Валерії Лутковській та працівникам Департаменту з питань реалізації національного превентивного механізму Уповноваженого ВР України з прав людини за сприяння у написанні даного посібника.

**З повагою,
Команда авторів Харківського інституту соціальних досліджень**

ЗМІСТ

Вступ	7
Загальні норми перебування осіб у закладах соціальної сфери	9
Категорії клієнтів стаціонарних закладів соціальної сфери	26
Особливості утримання різних категорій клієнтів	29
Типи місць несвободи Міністерства охорони здоров'я України	39
Типи місць несвободи Міністерства освіти і науки України	43
Додаток 1	50
Додаток 2	53
Додаток 3	56
Додаток 4	60
Додаток 5	61
Додаток 6	75
Додаток 7	77

Вступ

Розробка мінімальних стандартів, на які повинні орієнтуватися монітори під час відвідування соціальних місць несвободи є логічним продовженням серії методичних матеріалів Харківського інституту соціальних досліджень, спрямованих на організацію та впровадження національного превентивного механізму (НПМ) в Україні.

Зазначимо, що під місцями несвободи ми розуміємо всі місця (державні чи приватні), де особа перебуває (поміщається та вибуває), або може перебувати за наказом будь-якого судового, адміністративного чи іншого органу або за його вказівкою, з його відома чи мовчазної згоди (офіційні та неофіційні місця перебування) під вартою, в ув'язненні або під опікою, які ця особа не має права залишити з власної волі або не має можливості реалізувати цю волю (за фізичним або матеріальним станом).

Дані стандарти представляють собою ті основні мінімальні норми, яких повинен дотримуватися будь-який заклад, який відноситься до місць несвободи соціальної сфери. Останні можна розподілити за міністерствами, яким вони підпорядковані:

- заклади Міністерства охорони здоров'я України (будинки дитини; психіатричні/психоневрологічні лікарні, хоспіси, наркологічні заклади);
- заклади Міністерства освіти і науки України (дитячі будинки; загальноосвітні школи-інтернати всіх типів і форм власності; загальноосвітні школи соціальної реабілітації; професійні училища соціальної реабілітації);
- заклади Міністерства соціальної політики України (дитячі будинки-інтернати; будинки-інтернати для людей похилого віку та інвалідів; геріатричні пансіонати; пансіонати для ветеранів війни та праці; психоневрологічні інтернати; стаціонарні відділення для постійного або тимчасового про-

живання територіальних центрів соціального обслуговування; притулки для дітей, соціально-реабілітаційні центри (дитячі містечка); центри соціально-психологічної реабілітації дітей).

Посібник узагальнює основні норми утримання клієнтів у місцях несвободи соціальної сфери, в тому числі позначаючи відмінності догляду за різними категоріями клієнтів. Публікація буде корисна передусім моніторам національного превентивного механізму задля полегшення фіксації й аналізу даних, отриманих під час візитів у місця несвободи. Також посібник буде цікавий державним службовцям, які здійснюють контроль за діяльністю стаціонарних закладів соціальної сфери і всім тим, кого цікавить проблематика дотримання прав людини у місцях несвободи.

Загальні норми перебування осіб у закладах соціальної сфери¹

Безпека

1. Усім клієнтам забезпечені безпечні умови перебування у закладі.
2. Персонал постійно перевіряє і контролює безпечність умов перебування клієнтів.
3. Чинники, які можуть викликати ризик поранення або пошкодження клієнтів у приміщеннях і на прилеглий території, усуваються без зволікань.
4. Клієнтів ознайомлюють із правилами безпеки у закладі, а також порядком дій при виникненні небезпечної ситуації, враховуючи їхній вік і стан здоров'я.
5. В закладі наявні, доступні та знаходяться у належному стані протипожежні засоби (вогнегасники, сигнали тривоги диму, пожежні виходи, сходи тощо).
6. Клієнти розміщуються у кімнатах за бажанням, при цьому враховується їхній психічний та фізичний стан здоров'я.
7. Клієнти мають можливість негайно повідомити персонал про небезпеку.
8. Персонал належним чином реагує на потреби клієнтів у безпеці та захищеності та негайно приймає міри з їх задоволення.

1. Дані норми є узагальненими для всіх зазначених місць несвободи соціальної сфери, саме тому під час моніторингу їх треба застосовувати з урахуванням специфіки закладу, різних категорій клієнтів, які там знаходяться, та їх можливостей щодо участі у прийнятті рішень щодо тих чи інших сфер свого життя. Особливо звертаємо вашу увагу на це під час моніторингу будинків дитини, де утримуються зовсім малі діти. Також враховуючи те, що моніторинг спирається на реальний стан функціонування місць несвободи, психіатричні лікарні (через наявність багатьох випадків перебування там людей упродовж декількох років) розглядаються тут як заклади постійного перебування і мають забезпечувати відповідний мінімум необхідних стандартів такого утримання осіб.

9. Клієнтам призначають лише такі лікувальні та реабілітаційні процедури і препарати, які пройшли апробацію і відповідають стандартам якості, тобто є зареєстрованими МОЗ на території України.
10. Клієнти захищені від неналежного поводження з боку персоналу та інших клієнтів завдяки наявності ефективної системи правового інформування, подання і розгляду скарг клієнтів.
11. У разі виявлення факту неналежного поводження, насильства чи такої підозри здійснюються невідкладні заходи для захисту клієнта.

Порядок прийняття та залишення закладу

1. Рішення про поміщення, подальше перебування і вихід із закладу за власним бажанням або бажанням опікуна (піклувальника) приймається щодо кожного клієнта індивідуально, з урахуванням його стану здоров'я, потреб і умов проживання, які є в нього поза установою, або за рішенням суду. Рішення щодо примусового поміщення, подальшого перебування і виходу із закладу відбувається виключно за рішенням суду.
2. Документи клієнта зберігаються і надаються у повному обсязі після вибуття із закладу, а також за першою вимогою дієздатного клієнта, представника неповнолітнього / недієздатного клієнта, опікуна, піклувальника.
3. Клієнт потрапляє до закладу, вже маючи певну оцінку власних потреб, які надалі уточнюються, коригуються і доповнюються персоналом установи.
4. Під час прийому обов'язково перевіряється уся документація, яка є підставою для перебування клієнта у закладі.
5. Усіх новоприбулих клієнтів детально ознайомлюють з їх правами і обов'язками, розпорядком дня, правилами поведінки, враховуючи їхній вік і стан здоров'я.

6. Клієнт може вільно користуватись своїми речами. За потребою особисті речі (наприклад, особливо коштовні) клієнта віддаються адміністрації закладу на зберігання.
7. Адміністрація за відсутності протипоказань забезпечує право клієнта на тимчасове залишення закладу (сімейні свята, відвідування родичів тощо).
8. У разі смерті клієнта установа (якщо це не заклад охорони здоров'я і смерть настала від захворювання) повідомляє про це найближчий медичний заклад і забезпечує надання мінімальних ритуальних послуг у разі потреби.
9. Про будь-яку смерть у закладі клієнтів повідомляють обережно, враховуючи їх емоційний стан та вразливість. Вони мають можливість віддати шану померлому і забезпечуються психологічною підтримкою у разі потреби.
10. На момент остаточного залишення установи клієнт забезпечується необхідним одягом і взуттям, якщо його є непридатним.

Побутові умови проживання

1. Умови проживання організовані таким чином, що клієнт має можливість бути настільки активним і включеним у процес організації своєї життєдіяльності, наскільки це дозволяє його вік, стан здоров'я та бажання.
2. Заклади соціальної сфери розміщуються у спеціально призначених для цього будівлях.
3. Розміри та інші показники усіх приміщень відповідають санітарним вимогам, будівельним нормам і правилам безпеки.
4. Будівлі та приміщення зручні і доступні для всіх клієнтів.
5. Всі приміщення мають задовільні температурні умови для проживання, належну якість освітлення, регулярно провітрюються та прибираються.

6. Усі клієнти мають доступ до свіжого повітря та природного освітлення.
7. Кожен клієнт забезпечується окремим ліжком та індивідуальною постільною білизною, яка повинна змінюватися раз на тиждень, а у разі забруднення – негайно.
8. Розмір корисної площі на одного клієнта складає не менше 6 квадратних метрів. У закладах для дорослих перевага повинна надаватися одиночному проживанню.
9. Чоловіки і жінки розміщуються окремо один від одного, діти окремо від дорослих, психічно хворі окремо від решти.
10. Туалетні та душові кімнати мають задовільні санітарно-гігієнічні умови.
11. Клієнт має можливість користуватися туалетною кімнатою у будь-який час доби без перешкод.
12. Душові мають гарячу воду і їх кількість є достатньою. Клієнт може користуватися душем за потребою, але не рідше, ніж раз у 7 днів.
13. Клієнти-жінки мають можливість належним чином здійснювати гігієнічні процедури (забезпечені засобами гігієни, мають постійний доступ до душової тощо).
14. Персонал сприяє підтриманню клієнтами особистої гігієни та збереженню / розвиненню навичок самообслуговування.
15. Заклад має окреме побутове приміщення із пральним та прасувальним приладдям для самостійного користування клієнтами. Також клієнти заохочуються до самостійного підтримання чистоти у власних кімнатах.²

2. Окрім закладів МОЗ

Інформування клієнтів

1. Клієнт знає розуміє куди, чому і на який час він потрапив у даний заклад. Уся необхідна інформація надається клієнту у повному обсязі, своєчасно та у доступній формі з урахуванням його віку та стану здоров'я.
2. Передбачена процедура усного ознайомлення клієнтів з необхідною інформацією, особливо тих, у кого є проблеми з зором або хто не може читати.
3. Заклад має також друковані інформаційні матеріали для клієнтів (брошура, буклет тощо) щодо їхнього перебування в установі (інформація про розпорядок дня, права клієнтів, засоби їх захисту, існуючі послуги тощо).
4. Необхідна інформація для клієнтів також розміщена на видному місці та доступна для ознайомлення у будь-який час.
5. Персонал заохочує клієнтів до обізнаності про свої права та надає у цьому усіяку підтримку.
6. Заклад забезпечує доступ всіх клієнтів до художньої та наукової літератури, періодичних видань, теле- і відеоінформації.
7. Кожен клієнт або його законний представник, опікун, піклувальник мають доступ до персональної інформації клієнта.
8. За бажанням клієнт (або його опікун, піклувальник, законний представник) може додати будь-яку письмову інформацію щодо себе до своєї особистої справи та інших документів.
9. Передбачені чіткі процедури надання персональної інформації про клієнтів третім особам.
10. За можливістю з клієнтом обговорюють, ознайомлюють та радяться щодо його перебування у закладі; послуг, які йому надаються, задоволення його потреб тощо.

Чітка система реєстрації усіх подій

1. Усі події, які відбуваються із клієнтами, обов'язково реєструються у відповідних документах.
2. Заходи з оздоровлення, лікування та реабілітації клієнтів окрім загальних документів (журналів, списків тощо) відображаються також і у персональній документації (особистій справі, медичній картці тощо).
3. Усі записи ведуться, об'єктивно, детально та із збереженням хронології.
4. Усі записи подій містять рівне ставлення до всіх клієнтів, не допускається використання дискримінаційної мови.
5. У закладі ведеться журнал реєстрації відвідувачів із зазначенням ПІП, часу і мети візиту.
6. Прописана чітка процедура фіксації дисциплінарних заходів, які застосовувалися до клієнта у разі порушення правил поведінки у закладі.
7. Факт застосування дисциплінарних заходів обов'язково повідомляється керівнику установи.
8. Усі випадки неналежного поведження, травми, свідoctва насильства обов'язково документуються та розслідуються.
9. Усі факти невідповідного поведження, насильства по відношенню до клієнтів повідомляються адміністрації закладу та органам слідства.
10. Персонал постійно слідкує за веденням і оновленням записів, які стосуються перебування кожного клієнта у закладі.

Процедура подачі скарг³

1. Клієнт має можливість направити у відповідні органи влади скаргу або звернення щодо умов його перебування, а також фактів незадовільного поводження з ним.
2. Кожного клієнта (у разі наявності опікуна, піклувальника, законного представника) ознайомлюють з процедурою подачі скарги всередині та поза межами закладу.
3. Клієнт має доступ до контактної інформації органів влади та недержавних організацій, яким можна подати скаргу або проконсультуватися.
4. Процедура подачі скарги є конфіденційною.
5. У клієнта є можливість у будні дні звернутися до адміністрації закладу зі скаргою.
6. Кожна скарга до адміністрації закладу розглядається без зволікання і по ній приймається відповідне рішення.
7. Клієнт у доступній формі одержує всю необхідну інформацію про розгляд його скарги.
8. На кожную скаргу та заяву клієнт обов'язково отримує відповідь.
9. У закладі створені умови для написання і відправлення листів. Будь-яке листування клієнта є конфіденційним.
10. Клієнти мають постійний доступ до телефону і можуть дзвонити в умовах забезпечення конфіденційності розмов.
11. При відповідному фізичному та психічному стані клієнти можуть мати і зберігати власні телефони.
12. Персонал проявляє пильність та уважність щодо ознак злов-

3. Окрім будинків дитини

живань, неналежного поводження з клієнтом і, у разі необхідності, надає допомогу у поданні скарги.

13. У разі потреби персонал допомагає клієнту знайти адвоката і в тому числі скористатися безоплатною правовою допомогою.
14. Впроваджена процедура оскарження дисциплінарних заходів, якщо такі були застосовані до клієнта.

Збалансоване, регулярне та якісне харчування

1. Клієнти забезпечуються збалансованим, різноманітним і здоровим раціоном, який відповідає задокументованим дієтичним потребам.
2. Клієнти мають можливість їсти в спокійній, приємній обстановці.
3. Усі продукти для приготування їжі є свіжими і зберігаються належним чином.
4. Щоденне меню відображається у відповідному форматі і на видному для ознайомлення місці.
5. Окрім щоденного меню в закладі складається перспективне меню, яке переглядається щонайменше кожні півроку, беручи до уваги сезонну доступність продуктів та побажання клієнтів.
6. Клієнти залучені до планування меню (за бажанням і якщо їм дозволяє це робити їхній вік та стан здоров'я).
7. Релігійні та культурні потреби клієнта в їжі задовольняються. Клієнти можуть обирати їжу, якщо вони є вегетаріанцями, або не споживають яку-небудь їжу з релігійних, культурних, медичних чи інших обґрунтованих причин.
8. Їжа надається у відповідний час за розкладом, а свіжа питна вода доступна цілодобово. Клієнти можуть перекусити або

попити за власним бажанням у кімнатах або мати доступ до окремої кухні / окремого приміщення (їдальні) для клієнтів.

9. Страви подаються в порціях відповідних розмірів. Контрольна порція кожної страви зберігається на кухні протягом дня.
10. Їжа, включаючи терапевтичні і постійні дієти, подається у привабливій формі з точки зору текстури, смаку та зовнішнього вигляду страв.
11. Клієнти заохочуються до самостійного приготування їжі та сервірування столів, якщо у них є на це бажання та дозволяє стан здоров'я та вік.
12. Клієнтів консультують та враховують їхні погляди стосовно політики установи з «вилучення» продуктів, що надходять ззовні (від родичів клієнтів та інших відвідувачів).

Зв'язок із сім'єю, друзями та громадою

1. Кожен клієнт заохочується у підтриманні, наскільки це можливо, існуючих зв'язків з родиною, друзями та місцевою громадою. Заклад сприяє інтегруванню клієнтів у широку громаду, розвитку дружніх відносин та участі у місцевих соціальних, освітніх та професійних мережах.
2. Існуючі зв'язки кожного клієнта з родиною, друзями та місцевою громадою виявляються і реєструються в момент його прийняття до установи.
3. У разі якщо клієнт втратив контакти з одним з батьків, сім'єю або іншими родичами, персонал активно намагається відновити контакт та визначити ключових осіб серед родичів клієнта.
4. Клієнтам пояснюють їхнє право на побачення та відвідування, враховуючи їхній вік і стан здоров'я. Це відбувається протягом 24 годин після влаштування до закладу.

5. Клієнти можуть приймати відвідувачів згідно з розпорядком, а якщо існують певні обмеження, то вони доведені до відома клієнтів у доступній для них формі. Так само з цими правилами ознайомлені відвідувачі.
6. Зони (приміщення) для відвідувань та побачень обладнані, укомплектовані та організовані таким чином, щоб сприяти та полегшувати контакт між клієнтом та його родичами і друзями. Заходи з організації безпеки відвідувань/побачень не повинні порушувати право особи на приватність.
7. За згодою клієнта його сім'я та друзі мають можливість бути залученими до повсякденного життя клієнта.
8. Клієнти можуть вільно спілкуватись між собою, персонал сприяє розвитку комунікаційних навичок клієнтів всередині установи.
9. З клієнтами проводяться консультації щодо відвідувань громадськими групами і волонтерами, і персонал контролює ці відвідування, щоб переконатися, що вони приносять користь клієнтам.
10. Клієнти не можуть бути позбавлені права на відвідування/побачення у якості покарання.

Повага до приватності та гідності кожної особи

1. Кожна людина має особистий простір, який включає саму особистість, її майно, думки і почуття, які жодна інша особа не використовує та не втручається в них без висловленого дозволу самої людини.
2. Клієнт має право самостійно розпоряджатися особистими речами: власним одягом, засобами гігієни (рушник, зубна щітка, гребінець), побутовою технікою тощо з урахуванням його віку і стану здоров'я.

3. Одяг належить тільки одному клієнту, придатний для носіння і відповідає статі, віку клієнта і порі року. Уподобання кожної особи щодо зовнішнього вигляду поважаються і враховуються.
4. Кожна особа має власне місце для зберігання особистих речей. Кімната клієнта є не доступною для осіб, які проживають в інших кімнатах.
5. Заклад приділяє достатньо уваги персоніфікації житлових кімнат. Клієнти мають можливість зберігати у своїх кімнатах особисті речі: фотографії родичів, малюнки, ікони, іграшки тощо.
6. Клієнти мають можливість побути на самоті з належним урахуванням їх безпеки. Приватність і гідність поважаються за всіх обставин, і особливо у зв'язку з:
 - відвідуванням візитерів;
 - консультаціями з соціальними працівниками та іншими фахівцями;
 - оглядами спеціалістів в галузі охорони здоров'я;
 - забезпеченням інтимного і особистого догляду та підтримки;
 - обставинами, за яких обговорюється конфіденційна або чутлива інформація;
 - входом до житлових кімнат, туалетів і ванних кімнат.
7. Приватність і гідність поважаються при задоволенні гігієнічних потреб клієнта: душові та туалети розділені перегородками, клієнт може самостійно здійснювати гігієнічні процедури, а якщо йому потрібна допомога, то це робиться з якнайменшою кількістю помічників.
8. Клієнти отримують точну і своєчасну інформацію і відповідну підтримку стосовно критичних подій в їх житті, таких як важ-

ка втрата. Клієнти отримують посилену підтримку в період гострого потрясіння таким способом, який бере до уваги особливості віку, розумового розвитку, емоційного стану та стану здоров'я.

Достатнє медичне обслуговування

1. Кожен клієнт отримує необхідну медичну допомогу в повному обсязі відповідно до його потреб.
2. Клієнта інформують про те, як планується його лікування, враховуючи його вік і стан здоров'я.
3. Медична допомога охоплює не тільки лікування, а й догляд, відповідну дієту, фізіотерапевтичне лікування тощо на таких самих умовах, якими користуються пацієнти поза такими закладами.
4. Усі необхідні ліки є в наявності та мають відповідний термін придатності і обладнання, яке перебуває у робочому стані, що регулярно перевіряється.
5. Кожен клієнт має власну медичну картку, яка містить діагностичну інформацію, а також поточні записи про зміни стану пацієнта і про будь-які спеціальні обстеження, яким він піддавався. У випадку переведення клієнта до іншої установи, картка має бути направлена лікарям до тієї установи, куди переводиться особа.
6. Необхідність тимчасового переведення до інших медичних закладів ґрунтується виключно на медичних показниках.
7. Огляд клієнтів проводиться індивідуально та конфіденційно, медичний персонал відповідає за збереження лікарської таємниці.
8. Персонал закладу має базові навички діагностування го-

стрих станів і надання невідкладної допомоги⁴.

9. У закладі є приймально-карантинне відділення та ізолятор. Унормована система дій у разі виникнення інфекційних захворювань⁵.
10. Існує налагоджена взаємодія з закладами охорони здоров'я, які надають медичні послуги з діагностування та лікування клієнтів⁶.

Дозвілля

1. Клієнтам забезпечені умови для проведення свого дозвілля.
2. Клієнти мають можливість самостійно обирати вид свого дозвілля.
3. В закладі створені умови для фізичних занять як у приміщенні, так і на свіжому повітрі.
4. Клієнти мають можливість як мінімум на 2-годинне перебування на свіжому повітрі щодня.
5. У клієнтів є можливість реалізовувати свої релігійні потреби, якщо це не шкодить іншим клієнтам.
6. Заклад має зони відпочинку для спільного перебування клієнтів, які обладнані відповідним чином (є місця для сидіння, столи тощо).
7. Заклад має хоча б одного працівника, на якого покладені обов'язки з організації дозвілля.
8. У закладі розроблена планова програма з організації дозвілля.
9. Клієнтів завчасно інформують про проведення соціальних, культурних, релігійних та інших дозвіллевих заходів у закладі.

4. Окрім закладів МОЗ

5. Окрім закладів МОЗ

6. Окрім закладів МОЗ

Відбір та підготовка персоналу

1. Кількість та кваліфікація працівників відповідає особливостям клієнтів, їх кількості, цілям та завданням стаціонарного догляду.
2. У закладах соціального захисту працівники мають фахову підготовку, необхідні знання, вміння і навички.
3. Знання та навички персоналу підтверджені відповідними дипломами, сертифікатами, свідоцтвами про підвищення кваліфікації та перепідготовки встановленого зразка.
4. Всі нові працівники проходять початкове ознайомлення з режимом закладу, правилами і процедурами надання послуг, етичними нормами тощо перед тим, як приступити до роботи.
5. Персонал знає всі умови та вимоги щодо своїх обов'язків та успішно їх дотримується.
6. Кожен співробітник має посадову інструкцію, яка визначає коло обов'язків та якості, які необхідні для виконання покладених на нього функцій.
7. Працівники обізнані щодо процедур роботи з інформацією, веденням записів та звітністю.
8. Весь персонал проходить навчання з техніки безпеки та охорони праці.
9. Персонал постійно підвищує кваліфікацію та проходить курси з перепідготовки за необхідністю.
10. У закладі розроблена навчальна програма для персоналу, яка регулярно переглядається в залежності від зміни потреб у тих чи інших компетенціях.
11. Підвищення кваліфікації персоналу проходить згідно розробленого графіку і у робочий час.

12. Записи про навчання працівників заносяться до їхніх особових справ.
13. У закладі повинен бути хоча б один працівник, який має бути відповідальний за залучення та організацію волонтерської допомоги.

Дотримання прав персоналу

1. Для персоналу повинні бути створені безпечні та комфортні умови праці.
2. Всі працівники мають можливість у разі потреби отримати підтримку і допомогу у вирішенні проблем, які виникають у роботі.
3. Навантаження, тривалість і режим робочого часу, тривалість і види відпусток працівників встановлюються відповідно до норм законодавства і трудового права.
4. Умови оплати праці працівників визначаються згідно із законодавством з урахуванням шкідливих умов праці.
5. Заклад забезпечує працівникам, які безпосередньо працюють з клієнтами, можливість відвідувати консультацію психолога, групи самопомоги, групи професійного росту тощо.
6. Заклад забезпечує супервізію для працівників, які безпосередньо працюють з клієнтами.

Етична поведінка персоналу

1. Етичні норми та принципи повинні бути доведені до кожного працівника і підкріплені регулярними обговореннями з персоналом на цю тематику.
2. Персонал ніколи не повинен використовувати по відношенню до клієнта образливі та лайливі слова.

3. Кожен співробітник має триматися в рамках своїх професійних обов'язків і не вступати із клієнтом у відносини приватного характеру.
4. Не допускається жодна дискримінаційна поведінка по відношенню до клієнта через расову, етнічну, культурну різницю, сексуальну орієнтацію, релігійні уподобання, соціальний статус, вік тощо.
5. Кожен співробітник повинен поважати громадянські права клієнтів, в тому числі право на приватність і особистий простір, конфіденційність, доступ до інформації тощо.
6. Необхідно поважати та допомагати клієнту у прийнятті самостійного рішення щодо себе.
7. Персонал повинен прикласти всі зусилля задля налагодження контакту із клієнтом.
8. Персонал знає та пам'ятає про особливості фізичного та психічного стану кожного клієнта і враховує це при спілкуванні з ним.

Регулярний моніторинг і контроль якості послуг

1. Оцінювання надання соціальних послуг є обов'язковою процедурою для кожного закладу.
2. Моніторинг якості надання послуг повинен носити систематичний характер і проводитися не рідше 1 разу на рік.
3. У закладі наявна необхідна документація щодо критеріїв якості надання послуг, а також документи, які підтверджують проведення контролю їх якості.
4. У закладі розроблена і запроваджена процедура подання та розгляду скарг і пропозицій, які закладені в показники контролю якості.

5. Показники якості послуг використовуються для:
 - визначення рівня задоволеності послугами;
 - визначення відповідності послуг потребам клієнтів;
 - здійснення контролю;
 - планування заходів з покращення якості.
6. Для оцінювання послуг враховується думка як самих клієнтів, так і їх родичів та близьких.
7. Результати оцінювання якості послуг доступні для ознайомлення клієнтам, їх родичам, державним органам та іншим зацікавленим особам.

Категорії клієнтів стаціонарних закладів соціальної сфери

Дитина – особа віком до 18 років (повноліття), якщо згідно з законом, застосовуваним до неї, вона не набуває прав повнолітньої раніше.⁷

Дитина-сирота – дитина, в якої померли чи загинули батьки.⁸

Дитина, позбавлена батьківського піклування, – дитина, яка залишилася без піклування батьків у зв'язку з позбавленням їх батьківських прав, відібранням у батьків без позбавлення батьківських прав, визнанням батьків безвісно відсутніми або недієздатними, оголошенням їх померлими, відбуванням покарання в місцях позбавлення волі та перебуванням їх під вартою на час слідства, розшуком їх органами внутрішніх справ, пов'язаним з ухиленням від сплати аліментів та відсутністю відомостей про їх місцеперебування, тривалою хворобою батьків, яка перешкоджає їм виконувати свої батьківські обов'язки, а також підкинута дитина; дитина, батьки якої невідомі; дитина, від якої відмовились батьки; безпритульна дитина.⁹

Безпритульна дитина – дитина, яка була покинута батьками, сама залишила сім'ю або дитячі заклади, де вона виховувалася, і не має певного місця проживання.¹⁰

Дитина-біженець – дитина, яка не є громадянином України і внаслідок обґрунтованих побоювань стати жертвою переслідувань за ознаками раси, віросповідання, національності, громадянства (підданства), належності до певної соціальної групи або політич-

7. Закон України «Про охорону дитинства». – Доступно на: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>

8. Закон України «Про охорону дитинства». – Доступно на: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>

9. Закон України «Про охорону дитинства». Доступно на: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>

10. Закон України «Про охорону дитинства». Доступно на: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>

них переконань перебуває за межами країни своєї громадянської належності та не може користуватися захистом цієї країни або не бажає користуватися цим захистом внаслідок таких побоювань, або, не маючи громадянства (підданства) і перебуваючи за межами країни свого попереднього постійного проживання, не може чи не бажає повернутися до неї внаслідок зазначених побоювань.¹¹

Дитина-інвалід – дитина зі стійким розладом функцій організму, спричиненим захворюванням, травмою або вродженими вадами розумового чи фізичного розвитку, що зумовлюють обмеження її нормальної життєдіяльності та необхідність додаткової соціальної допомоги і захисту.¹²

Інвалід – особа зі стійким розладом функцій організму, зумовленим захворюванням, травмою (її наслідками) або вродженими вадами розумового чи фізичного розвитку, що призводить до обмеження нормальної життєдіяльності, викликає в особи потребу в соціальній допомозі і посиленому соціальному захисті, а також виконання з боку держави відповідних заходів для забезпечення її законодавчо визначених прав.¹³

Ветеран праці – громадянин, який працював на підприємствах, в установах, організаціях, об'єднаннях громадян, фізичних осіб, має стаж роботи 40 років – для чоловіків і 35 років – для жінок і вийшов на пенсію.¹⁴

Людина похилого віку – особа, яка досягла пенсійного віку, встановленого статтею 26 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування», а також особа, якій до досягнення зазна-

11. Закон України «Про охорону дитинства». Доступно на: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>

12. Закон України «Про охорону дитинства». – Доступно на: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>

13. Закон України «Про реабілітацію інвалідів в Україні». – Доступно на: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2961-1>

14. Закон України «Про основні засади соціального захисту ветеранів праці та інших громадян похилого віку в Україні». – Доступно на: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=3721-12>

ченого пенсійного віку залишилося не більш як півтора року.¹⁵

Психічно хвора людина – особа, яка має психічні розлади, тобто розлади психічної діяльності, визнані такими згідно з чинною в Україні Міжнародною статистичною класифікацією хвороб, травм і причин смерті.¹⁶

Паліативний пацієнт – пацієнт усіх вікових груп, хвороба якого не піддається лікуванню, спрямованому на одужання.¹⁷

Особа, хвора на наркоманію – особа, яка страждає на психічний розлад, що характеризується психічною та (або) фізичною залежністю від наркотичного засобу чи психотропної речовини, і якій за результатами медичного обстеження, проведеного відповідно до цього Закону, встановлено діагноз «наркоманія».¹⁸

15. Закон України «Про основні засади соціального захисту ветеранів праці та інших громадян похилого віку в Україні». – Доступно на: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=3721-12>

16. Закон України «Про психіатричну допомогу»

17. Наказ Міністерства охорони здоров'я від 21.01.2013 № 41 «Про організацію паліативної допомоги в Україні»

18. Закон України «Про заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та зловживанню ними»

Особливості утримання різних категорій клієнтів¹⁹

Діти

При моніторингу закладу, де перебувають діти, обов'язково слід звернути увагу на:

- Наявність атмосфери затишку та комфорту у кімнатах проживання та загальних приміщеннях (кімнатах відпочинку, класах тощо).
- Забезпечення дитині належного рівня навчання і розвитку, враховуючи її індивідуальні здібності та стан здоров'я.
- Створення всіх умов для забезпечення постійного та безперешкодного підтримання родинних (сімейних) зв'язків.
- Взаємозв'язок персоналу закладу із батьками, родичами дитини задля забезпечення найкращих інтересів дитини.
- Регулярний візуальний огляд дітей задля належного реагування на можливі тілесні ушкодження дитини.
- Наявність програм соціалізації дитини та вироблення в неї основних необхідних навичок самостійного життя.

Міжнародні документи:

1. Загальна декларація прав людини.
2. Європейська конвенція про захист прав людини і основоположних свобод.
3. Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання.

¹⁹ Більш детально про стандарти утримання дітей у місцях несвободи у посібнику ХІСД «Мінімальні стандарти належного поводження з дітьми в місцях несвободи» за посиланням <http://khisr.kharkov.ua/en/index.php?id=1392375171>

4. Декларація про захист усіх осіб від катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання.
5. Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права.
6. Конвенція про права дитини.
7. Декларація прав дитини.
8. Мінімальні стандартні правила ООН, які стосуються здійснення правосуддя щодо неповнолітніх («Пекінські правила»).
9. Європейські правила для неповнолітніх, що вчинили злочин та були засуджені до позбавлення волі.
10. Правила ООН, що стосуються захисту неповнолітніх, позбавлених волі.
11. Рекомендація CM/Rec (2008)11 Комітету міністрів Ради Європи державам – членам щодо європейських правил стосовно неповнолітніх.

Люди з розладами психіки, у тому числі внаслідок вживання наркотичних речовин

При моніторингу закладу, де є особи з розладами психіки, обов'язково слід звернути увагу на:

- Забезпечення законності при госпіталізації та лікуванні осіб з розладами психіки у психіатричних закладах.
- Забезпечення пацієнтів кваліфікованою медичною допомогою в повному обсязі.
- Заборону без вільної згоди пацієнта бути підданим медичним, науковим чи іншим дослідженням, застосування до нього но-

вих методів профілактики, діагностики, лікування, реабілітації та лікарських засобів, які знаходяться на розгляді в установленому порядку, але ще не допущені до застосування.

- Забезпечення медичної таємниці.
- Обізнаність всього персоналу, в тому числі допоміжного (водії, охорона, працівники кухні тощо) про особливості стану здоров'я та поведінки клієнтів.
- Приділення достатньої уваги розподілу пацієнтів залежно від стану психічного здоров'я.
- Встановлення додаткового догляду з боку персоналу за тими клієнтами, чий стан здоров'я є загостреним.
- Відсутність різниці у ставленні персоналу до клієнтів, які поміщені до закладу за власної згоди та у примусовому порядку.
- Можливість для клієнтів залишитися наодинці.
- Застосування гамівних засобів як крайнього лікувального заходу, який застосовується до хворої особи у разі загострення психіатричного стану лише за рішенням та наглядом лікаря-психіатра задля попередження ушкодження клієнтом себе, інших хворих або персоналу.
- За можливістю не перешкоджання спілкуванню клієнтів з особами іншої статі та вирішення при цьому проблеми контрацепції клієнтів.

Міжнародні документи:

1. Загальна декларація прав людини.
2. Європейська конвенція про захист прав людини і основоположних свобод.
3. Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських

або таких, що принижують гідність, видів поведження і покарання.

4. Декларація про захист усіх осіб від катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поведження і покарання.
5. Європейська соціальна хартія.
6. Міжнародний пакт про цивільні та політичні права.
7. Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права.
8. Принципи захисту психічно хворих осіб і поліпшення психіатричної допомоги.
9. Положення про погляди Всесвітньої психіатричної асоціації про права та юридичний захист психічно хворих.
10. Резолюція ООН 46 / 119 «Захист осіб з психічними захворюваннями та покращення психіатричної допомоги».
11. Рекомендація 1235 Парламентської асамблеї Ради Європи по психіатрії і правам людини.
12. Рекомендація 818 Парламентської асамблеї Ради Європи про ситуацію з психічними захворюваннями.
13. Положення Всесвітньої медичної асамблеї про захист прав та конфіденційність пацієнта.
14. Положення Всесвітньої медичної асамблеї про доступність медичної допомоги.
15. Лісабонська декларація про права пацієнта.
16. Європейська хартія прав пацієнтів.
17. Декларація про медичну допомогу, орієнтовану на пацієнта.

18. Декларація про розвиток прав пацієнтів в Європі.

19. Міжнародний кодекс медичної етики.

Люди з інвалідністю

При моніторингу закладу, де є люди з інвалідністю, обов'язково слід звернути увагу на:

- Залучення клієнтів при можливості до оплачуваної роботи у закладі або за його межами.
- Відсутність дискримінації осіб з інвалідністю.
- Індивідуальний супровід з боку персоналу для тих клієнтів, які мають значні функціональні обмеження і ускладнення в пересуванні.
- Забезпечення закладу засобами та обладнанням, необхідними для нормальної життєдіяльності людей з обмеженими фізичними можливостями (універсальний простір, відповідні прибори для харчування, наявність поручнів тощо).
- Наявність та виконання індивідуальних програм реабілітації клієнтів закладу задля формування навичок самообслуговування.
- Перебування клієнта у закладі виключно до того часу, доки він не зможе проживати самостійно або за допомогою сторонньої особи поза межами закладу.

Міжнародні документи:

1. Загальна декларація прав людини.
2. Європейська конвенція про захист прав людини і основоположних свобод.
3. Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських

або таких, що принижують гідність, видів поведження і покарання.

4. Декларація про захист усіх осіб від катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поведження і покарання.
5. Європейська соціальна хартія.
6. Міжнародний пакт про цивільні та політичні права.
7. Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права.
8. Конвенція про права інвалідів.
9. Декларація про права інвалідів.
10. Гавайська декларація II.
11. Всесвітня програма дій відносно інвалідів.
12. Резолюція ООН 48 / 96 «Стандартні правила забезпечення рівних можливостей для інвалідів».
13. Хартія про право на охорону здоров'я.

Люди похилого віку

При моніторингу закладу, де є люди похилого віку, обов'язково слід звернути увагу на:

- Забезпечення клієнту необхідної турботи, допомоги і спокою, належного та гідного проживання.
- Можливість надання духовної допомоги клієнтам у разі потреб.
- Надання медичної допомоги людині похилого віку на тому ж рівні, що надається іншим клієнтам.

- Можливість клієнтів давати розпорядження щодо свого майна та їхню обізнаність щодо безоплатної правової допомоги.
- Врахування побажань клієнта щодо поховання та пов'язаних із цим соціальних, культурних та релігійних уподобань.

Міжнародні документи:

1. Загальна декларація прав людини.
2. Європейська конвенція про захист прав людини і основоположних свобод.
3. Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання.
4. Декларація про захист усіх осіб від катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання.
5. Європейська соціальна хартія.
6. Міжнародний пакт про цивільні та політичні права.
7. Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права.
8. Положення Всесвітньої медичної асамблеї про доступність медичної допомоги.
9. Міжнародний кодекс медичної етики.
10. Декларація ООН з проблем старіння.
11. Віденський міжнародний план дій ООН з питань старіння.
12. Принципи ООН відносно людей похилого віку.

Паліативні пацієнти

При моніторингу закладу, який надає паліативну допомогу, обов'язково слід звернути увагу на:

- Забезпечення паліативних пацієнтів кваліфікованою медичною допомогою у повному обсязі.
- Забезпечення чуйного ставлення до пацієнтів з боку медичних працівників, психологів, соціальних працівників, духівників тощо.
- Можливість вибору закладу охорони здоров'я, лікаря, методів лікування, у тому числі паліативного, відповідно до рекомендацій лікаря.
- Забезпечення права на згоду та відмову від медичних втручань.
- Заборону без вільної згоди паліативного пацієнта бути підданим медичним, науковим чи іншим дослідженням, застосування до нього нових методів профілактики, діагностики, лікування, реабілітації та лікарських засобів, які знаходяться на розгляді в установленому порядку, але ще не допущені до застосування.
- Можливість паліативних пацієнтів отримувати медичну інформацію: про стан здоров'я, мету проведення запропонованих досліджень і лікувальних заходів (зокрема паліативних), прогноз можливого розвитку захворювання, у тому числі наявність ризику для життя і здоров'я.
- Забезпечення медичної таємниці.
- Унеможливлення навмисного прискорення смерті невиліковно хворого з метою припинення його страждань.
- Можливість пацієнтів давати розпорядження щодо свого май-

на, а також передання після смерті органів та інших анатомічних матеріалів тіла науковим, медичним або навчальним закладам.

- Можливість пацієнтів обрати собі помічника, якщо за станом здоров'я вони не можуть самостійно здійснювати права та виконувати обов'язки;
- Можливість реалізувати право на безоплатну правову допомогу.
- Можливість надання духовної допомоги клієнтам у разі потреб.
- Врахування побажань клієнта щодо поховання, спираючись на його культурні уподобання та релігійні переконання.

Міжнародні документи:

1. Загальна декларація прав людини.
2. Європейська конвенція про захист прав людини і основоположних свобод.
3. Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання.
4. Декларація про захист усіх осіб від катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання.
5. Європейська соціальна хартія.
6. Міжнародний пакт про цивільні та політичні права.
7. Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права.
8. Положення Всесвітньої медичної асамблеї про захист прав та конфіденційність пацієнта.

9. Положення Всесвітньої медичної асамблеї про доступність медичної допомоги.
10. Лісабонська декларація про права пацієнта.
11. Європейська хартія прав пацієнтів.
12. Декларація про медичну допомогу, орієнтовану на пацієнта.
13. Венеціанська декларація стосовно невиліковних захворювань.
14. Декларація про евтаназію.
15. Декларація про розвиток прав пацієнтів в Європі.
16. Міжнародний кодекс медичної етики.
17. Паризька Хартія боротьби проти раку.

Типи місць несвободи Міністерства охорони здоров'я України

- Будинок дитини
- Психіатрична / психоневрологічна лікарня
- Наркологічний заклад
- Хоспіс

Будинок дитини є комунальним закладом охорони здоров'я для медико-соціального захисту дітей-сиріт і дітей, які залишилися без піклування батьків, а також дітей із вадами фізичного та розумового розвитку.

Основними типами будинків дитини є:

1. будинок дитини загального типу – для медико-соціального захисту здорових дітей-сиріт і дітей, які залишилися без піклування батьків (I-II груп здоров'я), віком від народження до трьох років. Крім дітей цієї категорії, тут можуть перебувати діти, які мають сім'ю, проте утримання та виховання їх у сім'ї з поважних причин (хвороба годувальника, тривале відрядження, навчання тощо) неможливе, а також діти із затримкою розумового та фізичного розвитку внаслідок несприятливих умов виховання;
2. спеціалізований будинок дитини – для медико-соціального захисту дітей-сиріт і дітей, які залишились без піклування батьків, з вадами фізичного та розумового розвитку (III-V груп здоров'я) віком від народження до чотирьох років, а також: з органічним ураженням нервової системи та порушенням психіки; з органічним ураженням центральної нервової системи, у тому числі з дитячим церебральним паралічем без порушення психіки; із порушенням функції опорно-рухового апарату та іншими вадами фізичного розвитку без порушення психіки; із порушенням слуху та мови; із пору-

шенням мовлення; із порушенням зору (сліпі, слабозорі); тубінфікованих, хворих із малими та згасаючими формами туберкульозу, ВІЛ-інфікованих, віком від народження до чотирьох років.

Психіатрична / психоневрологічна лікарня є закладом системи охорони здоров'я, діяльність якого пов'язана з наданням психіатричної допомоги. У такий заклад людина може бути госпіталізована як добровільно, так і в примусовому порядку. Примусовий порядок поміщення передбачає обов'язкове рішення суду про госпіталізацію особи, якщо її обстеження (у тому числі й для проведення експертизи стану психічного здоров'я) або лікування можливі лише в стаціонарних умовах, та при встановленні в особи тяжкого психічного розладу.

До осіб за рішенням суду у випадках та в порядку, встановленими Кримінальним, Кримінальним процесуальним Кодексами України, застосовуються такі примусові заходи медичного характеру:

1. Госпіталізація до психіатричного закладу зі звичайним наглядом – застосовується судом щодо психічного хворого, який за своїм психічним станом і характером вчиненого суспільно небезпечного діяння потребує тримання у психіатричному закладі і лікування у примусовому порядку на загальних засадах або який перебував у минулому в психіатричному закладі (із суворим або посиленним наглядом), і при зміні його психічного стану, який привів до зниження суспільної небезпечності, унеможливив подальше лікування в раніше зазначених судом умовах стаціонару. До таких хворих належать особи з пасивним типом суспільної небезпечності;
2. Госпіталізація до психіатричного закладу з посиленним наглядом – застосовується судом щодо психічно хворого, який вчинив суспільно небезпечне діяння, не пов'язане з посяганням на життя інших осіб і за своїм психічним станом не становить загрози для суспільства, але потребує тримання

у психіатричному закладі та лікування в умовах посиленого нагляду або який перебував у минулому в психіатричному закладі із суворим наглядом і при зміні його психічного стану, який привів до зниження його суспільної небезпечності, унеможливив подальше лікування в раніше зазначених судом умовах стаціонару. До таких хворих належать особи з пасивним або активним типами суспільної небезпечності;

3. Госпіталізація до психіатричного закладу із суворим наглядом – застосовується судом щодо психічно хворих, які вчинили суспільно небезпечне діяння, пов'язане з посяганням на життя інших осіб, а також які за своїм психічним станом і характером учиненого суспільно небезпечного діяння становлять особливу небезпеку для суспільства і потребують тримання у психіатричному закладі та лікування в умовах суворого нагляду. До таких хворих належать особи з активним типом суспільної небезпечності.

Наркологічний заклад (диспансер, лікарня, центр) – це заклад системи охорони здоров'я, що забезпечує надання медичної допомоги та медико-соціальної реабілітації хворим з психічними та поведінковими розладами внаслідок вживання психоактивних (алкоголю), психотропних або наркотичних речовин.

Хоспіс – заклад охорони здоров'я, що забезпечує надання паліативної допомоги на останніх стадіях перебігу невиліковних захворювань пацієнтам, яка включає комплекс заходів, спрямованих на полегшення фізичних та емоційних страждань пацієнтів, а також надання психосоціальної і моральної підтримки членам їх сімей. Паліативна допомога надається безоплатно за направленням закладу охорони здоров'я, в якому пацієнтові надавалася вторинна (спеціалізована) чи третинна (високоспеціалізована) медична допомога, з яким укладено договір про медичне обслуговування населення.

Підставами для госпіталізації хворого є: визначений статус паліативного пацієнта; відсутність можливості здійснення паліа-

тивної допомоги вдома. Рішення про госпіталізацію приймає лікуючий лікар за умови інформованої згоди пацієнта або його законних представників.

Перелік медичних показань для надання паліативної допомоги

Прогресуючі захворювання на останніх стадіях перебігу, що не піддаються лікуванню, спрямованому на одужання, та супроводжуються хронічним больовим синдромом та значними обмеженнями життєдіяльності при відсутності:

- гострих захворювань;
- хронічних захворювань у фазі загострення, які потребують лікування чи спостереження в умовах спеціалізованих відділень закладів охорони здоров'я;
- гострих інфекційних та психічних захворювань, які становлять небезпеку для оточуючих та персоналу і потребують лікування в спеціалізованих закладах охорони здоров'я;
- гострих хірургічних станів та станів після оперативних втручань, які внаслідок існуючої патології можуть потребувати реанімаційних заходів чи потребувати спостереження і лікування в умовах інтенсивної терапії.

Типи місць несвободу Міністерства освіти і науки України

- Дитячий будинок
- Загальноосвітня школа-інтернат
- Загальноосвітня школа соціальної реабілітації
- Училище соціальної реабілітації

Дитячі будинки та загальноосвітні школи-інтернати всіх типів і форм власності – це навчально-виховні або виховні заклади, що забезпечують дітям-сиротам і дітям, позбавленим батьківського піклування, умови для проживання, різнобічного розвитку, виховання, здобуття певного рівня освіти, професійної орієнтації та підготовки, що готують дітей до самостійного життя.

Типи інтернатних закладів:

- дитячий будинок – навчальний заклад інтернатного типу, що забезпечує розвиток, виховання, навчання та соціальну адаптацію дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, дошкільного та шкільного віку, а також тих, які перебувають у родинних стосунках;
- загальноосвітня школа-інтернат – загальноосвітній навчальний заклад, що забезпечує виховання, навчання та соціальну адаптацію дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування та дітей, які потребують соціальної допомоги;
- спеціалізована школа-інтернат – загальноосвітній навчальний заклад із поглибленим вивченням окремих предметів та курсів, що забезпечує виховання, навчання та соціальну адаптацію обдарованих дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування;
- спеціальна загальноосвітня школа-інтернат – загальноосвітній навчальний заклад, що забезпечує виховання, навчання,

соціальну адаптацію та реабілітацію дітей, які потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку;

- загальноосвітня санаторна школа-інтернат – це загальноосвітній навчальний заклад з відповідним медичним профілем, що забезпечує реалізацію права дітей, які потребують тривалого лікування та реабілітації, на загальну середню освіту;

Загальноосвітні школи та професійні училища соціальної реабілітації є спеціальними навчально-виховними закладами для дітей, які потребують особливих умов виховання та які скоїли злочин у віці до 18 років або правопорушення до досягнення віку, з якого настає кримінальна відповідальність.

Типи місць несвободи Міністерства соціальної політики України

- Психоневрологічний інтернат
- Будинок-інтернат для громадян похилого віку та інвалідів
- Геріатричний пансіонат
- Пансіонат для ветеранів війни та праці
- Спеціальний будинок-інтернат для престарілих та інвалідів
- Спеціалізований будинок для ветеранів війни та праці, громадян похилого віку та інвалідів
- Дитячий будинок-інтернат
- Стаціонарне відділення для постійного або тимчасового проживання територіального центру
- Притулок для дітей
- Центр соціально-психологічної реабілітації дітей
- Соціально-реабілітаційний центр (дитяче містечко)

Ці заклади можна умовно поділити на 2 категорії (наведений розподіл обумовлений схожістю режимів функціонування та правилами прийняття й вибуття клієнтів):

- Заклади постійного або тимчасового перебування;
- Заклади служби у справах дітей.

Заклади постійного або тимчасового перебування

Ними є установи, які створені для довготривалого або тимчасового перебування підопічних, як правило, до набуття певного віку або до кінця життя. Головною умовою влаштування до закладу є наявність путівки від Департаменту соціального захисту населення.

Психоневрологічний інтернат є стаціонарною соціально-медичною установою, призначеною для постійного проживання громадян з психоневрологічними захворюваннями. До інтернату приймаються на державне утримання психічно хворі особи, які досягли пенсійного віку, та інваліди першої і другої груп з психоневрологічними захворюваннями, старші за 18 років, які за станом здоров'я потребують стороннього догляду, побутового обслуговування, медичної допомоги та яким не протипоказане перебування в інтернаті відповідно до медичних показань та протипоказань до прийому в інтернатні установи, незалежно від наявності батьків або родичів, зобов'язаних їх утримувати за законом.

Будинок-інтернат для громадян похилого віку та інвалідів, геріатричний пансіонат та пансіонат для ветеранів війни та праці є стаціонарними соціально-медичними установами загального типу для постійного проживання громадян похилого віку, ветеранів війни та праці, інвалідів першої і другої груп, старших за 18 років, які потребують стороннього догляду, побутового і медичного обслуговування та не мають працездатних родичів, зобов'язаних їх утримувати за законом.

Спеціальний будинок-інтернат є медико-соціальним закладом, призначеним для постійного проживання інвалідів першої та другої груп, престарілих громадян (чоловіків віком понад 60 років, жінок – понад 55 років) із числа звільнених з місць позбавлення волі, які потребують догляду, побутового і медичного обслуговування, та не мають працездатних родичів, зобов'язаних їх утримувати за законом. У спеціальний будинок-інтернат можуть також направлятися і особи, які проживають у будинках-інтернатах загального типу і допускають порушення громадського порядку, а також систематично та грубо порушують правила співжиття, до яких неодноразово застосовувалися заходи адміністративного і громадського впливу, з урахуванням думки трудових колективів будинків-інтернатів і престарілих громадян та інвалідів, які проживають у них.

Спеціалізований будинок для ветеранів війни та праці, громадян похилого віку та інвалідів є закладом соціального обслуговування, який, крім приміщень для проживання, має приміщення для служб соціально-побутового призначення та медичного обслуговування.

Дитячий будинок-інтернат є соціально-медичною установою для постійного проживання осіб з вадами фізичного та/або розумового розвитку та психічними розладами дітей віком від 4 до 18 років (при інтернаті також може створюватися молодіжне відділення для молоді віком від 18 до 35 років), які потребують стороннього догляду, побутового і медичного обслуговування, освітніх та реабілітаційних послуг незалежно від наявності родичів, зобов'язаних за законом їх утримувати.

Стаціонарне відділення для постійного або тимчасового проживання територіального центру є відділенням, що утворюється для здійснення соціального обслуговування та надання соціальних послуг громадянам, які перебувають у складних життєвих обставинах і потребують сторонньої допомоги. До стаціонарного відділення на постійне або тимчасове проживання, повне державне утримання безоплатно приймаються одинокі громадяни похилого віку, інваліди (які досягли 18-річного віку), хворі (з числа осіб працездатного віку на період до встановлення їм групи інвалідності, але не більш як чотири місяці), які відповідно до висновку лікарсько-консультаційної комісії закладу охорони здоров'я за станом здоров'я не здатні до самообслуговування, потребують постійного стороннього догляду та допомоги, соціально-побутових, соціально-медичних та інших соціальних послуг.

Заклади служби у справах дітей

В другу категорію були виділені такі заклади як притулки для дітей, центри соціально-психологічної реабілітації дітей та соціально-реабілітаційні центри (дитячі містечка), оскільки режим влаштування туди і функціонування цих закладів є відмінним від

уже наведених. В такі заклади направляються діти, які знаходяться у складних життєвих обставинах і потребують налагодження сімейних відносин або влаштування до сімейних форм виховання, у крайньому випадку – до дитячої інтернатної установи. Це можуть бути діти, які: заблукали; були покинуті батьками або піклувальниками; жебракують, і місце перебування їхніх батьків не встановлене; залишилися без піклування батьків (усиновителів) або опікунів (піклувальників); залишили сім'ю чи навчальний заклад; вилучені кримінальною міліцією у справах дітей органів внутрішніх справ із сімей, перебування в яких загрожувало їхньому життю і здоров'ю; втратили зв'язок із батьками під час стихійного лиха, аварії, катастрофи, інших надзвичайних подій; не мають постійного місця проживання і засобів до існування, підкинуті та безпритульні діти; діти, які самі звернулися по допомогу до адміністрації притулку; відбували покарання у вигляді позбавлення волі на певний термін.

Відмінності в діяльності центрів та притулків для дітей полягають передусім у завданнях закладів. Центри соціально-психологічної реабілітації та соціально-реабілітаційні центри (дитячі містечка) не просто забезпечують соціальний захист дітей та створюють умови для нормальної життєдіяльності дітей, які опинилися в складних життєвих обставинах, але й надають дітям комплексну соціальну, психологічну, педагогічну, медичну, правову та інші види допомоги; забезпечують проведення психолого-педагогічної корекції з урахуванням індивідуальних потреб кожної дитини.

Притулок для дітей – це заклад соціального захисту, створений для тимчасового перебування у ньому дітей віком від 3 до 18 років.

Центр соціально-психологічної реабілітації дітей – заклад соціального захисту, що створюється для тривалого (стаціонарного) або денного перебування дітей віком від 3 до 18 років, які опинились у складних життєвих обставинах, надання їм комплексної соціальної, психологічної, педагогічної, медичної, правової та інших видів допомоги.

Соціально-реабілітаційний центр (дитяче містечко) — заклад

соціального захисту для проживання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, дітей, що опинились у складних життєвих обставинах, безпритульних дітей віком від 3 до 18 років, надання їм комплексної соціальної, психологічної, педагогічної, медичної, правової, інших видів допомоги та подальшого влаштування дітей.

Додаток 1

Нормативно-правова база, на яку треба спиратися при моніторингу місць несвободи Міністерства охорони здоров'я України

Загальні документи

1. Закон України «Основи законодавства України про охорону здоров'я»;
2. Наказ МОЗ України від 23.02.2000 № 33 «Про штатні нормативи та типові штати закладів охорони здоров'я»;
3. ДБН України В.2.2-18:2007. Будівлі і споруди. Установи охорони здоров'я.

Будинки дитини

1. Наказ МОЗ України від 18.05.1998 № 123 «Про затвердження Типового положення про будинок дитини»;
2. Наказ МОЗ України від 03.07.2001 № 256 «Про затвердження Табеля оснащення будинків дитини».

Психіатричні / психоневрологічні лікарні

1. Закон України «Про психіатричну допомогу»;
2. Наказ МОЗ України від 08.10.2001 № 397 «Про затвердження нормативно-правових документів з окремих питань щодо застосування примусових заходів медичного характеру до осіб, які страждають на психічні розлади»;
3. Наказ МОЗ України від 18.05.2013 № 400 «Про вдосконалення порядку надання психіатричної допомоги дітям».

Наркологічні заклади

1. Наказ МОЗ СРСР від 30.07.1987 № 256 «Про організацію в госпрозрахункових наркологічних кабінетах і амбулаторіях анонімного лікування хворих на наркоманію і токсикоманію і заходи з підвищення ефективності організаторської роботи»;
2. Наказ МОЗ СРСР від 12.09.1988 р. №704 «Про способи диспансерного нагляду хворими на алкоголізм, наркоманію та токсикоманію»;
3. Наказ МОЗ України від 27.07.1998 р. №226 «Про затвердження Тимчасових галузевих уніфікованих стандартів медичних технологій діагностично-лікувального процесу стаціонарної допомоги дорослому населенню в лікувально-профілактичних закладах України та Тимчасових стандартів обсягів діагностичних досліджень, лікувальних заходів та критерії якості лікування дітей»;
4. Наказ МОЗ України від 27.09.2007 №235 «Про додаткові заходи щодо подальшого поліпшення наркологічної допомоги населенню України».

Хоспіси

1. Закон України «Про затвердження Загальнодержавної програми боротьби з онкологічними захворюваннями на період до 2016 року»;
2. Закон України «Про затвердження Загальнодержавної цільової соціальної програми протидії захворюванню на туберкульоз на 2012-2016 роки»;
3. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 13.05.2013 № 356-р «Про схвалення Концепції Загальнодержавної цільової соціальної програми протидії ВІЛ-інфекції/СНІДу на 2014-2018 роки»;

4. Наказ МОЗ України від 03.07.2007 №368 «Про затвердження Клінічного протоколу надання паліативної допомоги, симптоматичної та патогенетичної терапії хворим на ВІЛ-інфекцію/СНІД»;
5. Наказ МОЗ України та НАМН України від 14.05.2010 № 409/36 «Про виконання завдань та заходів Загальнодержавної програми боротьби з онкологічними захворюваннями на період до 2016 року»;
6. Наказ МОЗ України від 11.06.2010 № 483 «Про затвердження Примірного положення про лікарню «Хоспіс» (відділення, палату паліативного лікування) для хворих на туберкульоз»;
7. Наказ МОЗ України від 05.10.2011 № 646 «Про затвердження нормативно-правових актів Міністерства охорони здоров'я України щодо реалізації Закону України «Про порядок проведення реформування системи охорони здоров'я у Вінницькій, Дніпропетровській, Донецькій областях та місті Києві»;
8. Наказ МОЗ України від 07.11.2011 №768 «Про затвердження табелів матеріально-технічного оснащення та штатного розпису закладу охорони здоров'я «Хоспіс», виїзної бригади з надання паліативної допомоги «Хоспіс вдома», паліативного відділення»;
9. Наказ МОЗ України від 25.04.2012 №311 «Про затвердження та впровадження медико-технологічних документів зі стандартизації паліативної медичної допомоги при хронічному больовому синдромі»;
10. Наказ МОЗ України від 21.01.2013 № 41 «Про організацію паліативної допомоги в Україні».

Додаток 2

Нормативно-правова база, на яку треба спиратися при моніторингу місць несвободи Міністерства освіти і науки України

Загальні документи

1. Закон України «Про охорону дитинства»;
2. Закон України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування»;
3. Постанова Кабінету Міністрів України від 22.11.2004 № 1591 «Про затвердження норм харчування у навчальних та оздоровчих закладах»;
4. Наказ МОН України, МОЗ України від 01.06.2005 № 242/329 «Про затвердження Порядку організації харчування дітей у навчальних та оздоровчих закладах»;
5. ДБН В.2.2-3-97. Будинки і споруди. Будинки та споруди навчальних закладів.

Дитячі будинки і загальноосвітні школи-інтернати

1. Закон України «Про реабілітацію інвалідів в Україні»;
2. Постанова Кабінету Міністрів України від 23.04.2003 № 585 «Про встановлення строку навчання у загальноосвітніх навчальних закладах для дітей, які потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку»;
3. Наказ Органів влади СРСР від 31.12.1975 № 171 «Про затвердження Положення про дошкільну установу для дітей з порушенням опорно-рухового апарату і відповідну групу при школі-інтернаті»;

4. Наказ Органів влади СРСР від 31.08.1987 № 166 «Про затвердження Типових штатів дитячих будинків і шкіл-інтернатів для дітей-сиріт і дітей, що залишилися без піклування батьків»;
5. Наказ МОН України від 19.06.1996 № 217 «Про затвердження Інструкції про порядок комплектування загальноосвітніх шкіл-інтернатів дітьми»;
6. Наказ МОН України від 20.02.2002 № 128 «Про затвердження Нормативів наповнюваності груп дошкільних навчальних закладів (ясел-садків) компенсуючого типу, класів спеціальних загальноосвітніх шкіл (шкіл-інтернатів), груп подовженого дня і виховних груп загальноосвітніх навчальних закладів усіх типів та Порядку поділу класів на групи при вивченні окремих предметів у загальноосвітніх навчальних закладах»;
7. Наказ МОН України 12.06.2003 № 363 «Про затвердження Положення про загальноосвітню школу-інтернат та загальноосвітню санаторну школу-інтернат»;
8. Наказ МОН України від 17.11.2003 № 763 «Про затвердження норм матеріального та нормативів фінансового забезпечення дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, а також вихованців шкіл-інтернатів»;
9. Наказ МОН України від 15.09.2008 № 852 «Про затвердження Положення про спеціальну загальноосвітню школу (школу-інтернат) для дітей, які потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку»;
10. Наказ МОН України від 05.12.2008 № 1105 «Про затвердження Типових штатних нормативів спеціальних загальноосвітніх шкіл (шкіл-інтернатів) для дітей, які потребують фізичного та (або) розумового розвитку»;
11. Наказ МОН України від 04.11.2010 № 1055 «Про затвердження Типових штатних нормативів дошкільних навчальних закладів»;

12. Наказ МОНмолодьспорту України, Міністерства соціальної політики України від 10.09.2012 № 995/557 «Про затвердження Положення про дитячі будинки і загальноосвітні школи-інтернати для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування»;
13. Державні санітарні норми та правила від 20.02.2013 р. № 144 «Гігієнічні вимоги до улаштування, утримання і режиму спеціальних загальноосвітніх шкіл (шкіл-інтернатів) для дітей, які потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку, та навчально-реабілітаційних центрів»;
14. ДБН В.2.2-4-97. Будинки і споруди. Будинки та споруди дитячих дошкільних закладів.

Заклади соціальної реабілітації

1. Постанова Кабінету Міністрів України від 08.08.2012 № 734 «Про організацію діяльності загальноосвітніх шкіл та професійних училищ соціальної реабілітації»,
2. Наказ МОЗ України, МОН України від 05.05.1997 № 137/131 «Про затвердження Інструкції про медичне обстеження дітей і підлітків, які направляються до загальноосвітніх шкіл та професійних училищ соціальної реабілітації для дітей і підлітків, які потребують особливих умов виховання».

Додаток 3

Нормативно-правова база, на яку треба спиратися при моніторингу місць несвободи Міністерства соціальної політики України

Загальні документи

1. Закон України «Про соціальні послуги»;
2. Закон України «Про реабілітацію інвалідів в Україні».

Заклади постійного або тимчасового перебування

1. Постанова Ради Міністрів Української РСР від 11.01.1989 № 14 «Про норми витрат на харчування і медикаменти в будинках-інтернатах для престарілих та інвалідів»;
2. Постанова Ради Міністрів Української РСР від 05.02.1991 № 24 «Про оплату праці підопічних будинків-інтернатів для престарілих і інвалідів»;
3. Постанова Кабінету Міністрів України від 13.03.2002 № 324 «Про затвердження натуральних добових норм харчування в інтернатних установах, навчальних та санаторних закладах сфери управління Міністерства праці та соціальної політики»;
4. Постанова Кабінету Міністрів України від 04.09.2003 № 1399 «Про затвердження Порядку зарахування та використання коштів, що підлягають перерахуванню Пенсійним фондом будинкам-інтернатам (пансіонатам), дитячим будинкам-інтернатам і стаціонарним відділення територіальних центрів соціального обслуговування пенсіонерів та одиноких непрацездатних громадян»;
5. Постанова Кабінету Міністрів України від 31.01.2007 № 76

- «Про затвердження Порядку утворення спеціалізованого будинку для ветеранів війни та праці, громадян похилого віку та інвалідів і надання житлових приміщень у такому будинку та Типового положення про спеціалізований будинок для ветеранів війни та праці, громадян похилого віку та інвалідів»;
6. Постанова Кабінету Міністрів України від 29.12.2009 № 1417 «Деякі питання діяльності територіальних центрів соціального обслуговування (надання соціальних послуг)»;
 7. Наказ Органів влади СРСР від 07.06.1984 № 650 «Про медично-санітарне забезпечення ветеранів праці в будинках-інтернатах»;
 8. Наказ Мінпраці України від 29.12.2001 № 549 «Типове Положення про психоневрологічний інтернат»;
 9. Наказ Мінпраці України від 29.12.2001 № 549 «Про затвердження типових положень про будинки-інтернати (пансіонати) для громадян похилого віку, інвалідів та дітей»;
 10. Наказ Мінпраці України від 02.04.2008 № 173 «Про затвердження типових положень про дитячий будинок-інтернат, молодіжне відділення дитячого будинку-інтернату системи праці та соціального захисту населення»;
 11. Наказ Міністерства соціальної політики України від 09.11.2011 № 432 «Про затвердження Типового положення про спеціальний будинок-інтернат»;
 12. ДБН України В.2.2-18:2007. Будівлі і споруди. Установи соціального захисту населення.

Заклади служби у справах дітей

1. Постанова Кабінету Міністрів України від 09.06.1997 № 565 «Про Типове положення про притулок для дітей»;

2. Постанова Кабінету Міністрів України від 28.01.2004 № 87 «Про затвердження Типового положення про центр соціально-психологічної реабілітації дітей»;
3. Постанова Кабінету Міністрів України від 27.12.2005 № 1291 «Про затвердження Типового положення про соціально-реабілітаційний центр (дитяче містечко)»;
4. Наказ Мінсім'їмолодь від 16.02.1998 № 47/7 «Про затвердження типових штатних нормативів керівних і педагогічних працівників, медичного та обслуговуючого персоналу притулків для неповнолітніх служби у справах неповнолітніх»;
5. Наказ Мінсім'їмолодь від 20.07.1998 № 298 «Про типові нормативи оснащення притулків для неповнолітніх»;
6. Наказ Державного комітету молодіжної політики, спорту і туризму України від 22.01.2001 № 120 «Про мінімальні норми забезпечення вихованців притулків для неповнолітніх одягом, білизною, взуттям та предметами особистої гігієни»;
7. Наказ Мінсім'їмолодь від 16.06.2004 № 78 «Про затвердження Порядку повернення дітей, які самовільно залишили сім'ї та заклади соціального захисту, до місць їх постійного проживання (перебування)»;
8. Наказ Мінсім'їмолодь від 24.09.2004 № 470 «Про затвердження типових штатних нормативів»;
9. Наказ Мінсім'їмолодь від 24.09.2004 № 471 «Про затвердження типових нормативів оснащення центру соціально-психологічної реабілітації дітей»;
10. Наказ Мінсім'їмолодь та МОН України від 19.09.2006 № 3185/656 «Про організацію навчання вихованців притулків для неповнолітніх та центрів соціально-психологічної реабілітації дітей»;
11. Наказ МОЗ України та Мінсім'ямолодьспорту України від

- 28.10.2006 № 3297/645 «Про затвердження Порядку медичного обслуговування дітей у притулках для неповнолітніх служби у справах неповнолітніх, центрах соціально-психологічної реабілітації дітей та схеми обстеження їх у лікувально-профілактичних закладах»;
12. Наказ Міністерства молоді та спорту України, МОН України та МОЗ України від 02.02.2007 № 320/80/49 «Про затвердження Порядку вибуття дітей із закладів для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, й соціального захисту дітей, до сімейних форм виховання»;
13. Наказ Міністерства молоді та спорту України від 26.01.2010 № 100 «Про затвердження примірного переліку документів, які входять до номенклатури справ притулків для дітей служб у справах дітей, центрів соціально-психологічної реабілітації дітей та соціально-реабілітаційних центрів (дитячих містечок)».

Додаток 4

Таблиця. Розподіл категорій клієнтів за типами соціальних місць несвободи

Відом-ство	МОЗ				МОН			МСП					
Установи	Клієнти				Установи			Клієнти					
	Будинок дитини	Психіатрична / психоневрологічна лікарня	Наркологічний заклад	Хоспіс	Дитячий будинок	Загальноосвітня школа-інтернат	Загальноосвітня школа / училище соціальної реабілітації	Психоневрологічний інтернат	Будинок-інтернат для громадян похилого віку та інвалідів, в т.ч. спеціальний та спеціалізований	Геріатричний пансіонат / пансіонат для ветеранів війни та праці	Дитячий будинок-інтернат	Притулок для дітей / центр соціально-психологічної реабілітації дітей / соціально-реабілітаційний центр (вигляче містечко)	Стационарне відділення для постійного або тимчасового проживання територіального центру
Діти	■	■			■	■	■					■	
Діти з інвалідністю	■	■			■	■					■	■	
Дорослі з інвалідністю		■	■	■				■	■	■			■
Особи похилого віку		■	■	■				■	■	■			■
Психічно хворі особи		■						■					
Паліативні пацієнти				■									
Особи, хворі на наркоманію				■									

Додаток 5

Чек-лист моніторингу НПМ

дитячого будинку-інтернату Міністерства соціальної політики України

Назва закладу _____

Дата «___» _____ 20__ року

Місце проведення _____
(населений пункт, область)

Час початку _____, час закінчення _____
(год. хв.) (год. хв.)

1.	Керівник установи, виконуючий обов'язки керівника установи, особа, що його замінює <i>(спеціальне звання, П.І.Б.)</i>	
2.	Інші особи, які присутні в ході моніторингу <i>(посада, спеціальне звання, П.І.Б.)</i>	
3.	Склад моніторингової групи	

Загальні відомості

Чи затверджений Статут (Положення) про будинок-інтернат – _____.

Дата заснування установи – _____.

Загальна територія установи (площа, стан тощо) – _____.

Фінансування інтернату (комунальної форми власності)

а) скільки виділено коштів та скільки профінансовано:

_____ тис. грн,

б) чи надається грошова допомога від спонсорів? Хто надає таку допомогу? Чи надають не грошову допомогу НДО, волонтери, благодійники? Яку, хто? _____

_____.

На скільки осіб розрахована установа – _____.

Наявність молодіжного відділення ____ на _____ осіб.

Чисельність вихованців на момент моніторингу, в тому числі і в молодіжному відділенні – ____/____ осіб.

Чисельність вихованців у дитячому відділенні _____, осіб, з них:

- діти-сироти – _____,
- діти, позбавлені батьківського піклування – _____,
- діти, які мають батьків – _____,
- діти з інвалідністю – _____,

Чисельність дієздатних _____ та недієздатних осіб у молодіжному відділенні _____

- чисельність недієздатних осіб, яким призначено судовим рішенням опікунів (піклувальників) – _____;
- чисельність недієздатних осіб, функції опікуна яких виконує адміністрація інтернату – _____;
- чисельність осіб з інвалідністю _____.

Якщо проведенню моніторингу перешкоджають за будь-яких обставин, указати пояснення _____.

Чи є в установі закриті приміщення, або приміщення з нечітким призначенням (вказіть їх кількість). Попросіть їх відкрити і опишіть, що знаходиться всередині. Вкажіть реакцію персоналу на прохання відкрити ці приміщення _____.

Діяльність громадської ради _____.

Побутові умови

<i>Загальні відомості</i>		
Будівля, де проживають вихованці	Одноповерхова Двоповерхова Триповерхова	Складається з декількох корпусів
Коли був проведений ремонт	Поточний _____	Капітальний _____
Виходять вихованці/підопічні вільно за територію установи?	так	ні
Чи є в установі свій транспорт? Який?	є, _____	немає

<i>Оцінка житлової кімнати</i>		
Кількість вихованців у 1 кімнаті	від _____	до _____
Приблизна площа в кімнаті на одну людину	від _____	до _____
Чи замикаються двері у кімнаті	так	ні
Чи є ключі у вихованців	так	ні
Чи є фіранки на вікнах	так	ні
Якість освітлення	задовільна	незадовільна
Якість прибирання (оцінка чистоти)	задовільна	незадовільна
Якість вентиляції	задовільна	незадовільна
Температурні умови	задовільні	незадовільні
Опалення (необхідне підкреслити)	централізоване, власна опалювальна котельня	функціонує, не функціонує (за сезоном)
Доступ до свіжого повітря	так	ні
Доступ до питної води	так	ні
<i>Обстановка в кімнатах</i>		
Предмети меблів	Наявність	Стан
Тумбочки приліжкові	є / немає / одна на декількох	задов./ незадов.
Стільці	є / немає / один на декількох	задов./ незадов.
Столи	є / немає / один на декількох	задов./ незадов.
Ліжка	є / немає / одне на декількох	задов./ незадов.
Комфортність ліжок	задовільна	незадовільна
Як розміщені ліжка	разом (одне до одного)	окремо (один від одного)

Шафи для одягу	є / немає / один на декількох	задов./ незадов.
Килим приліжковий	є / немає / один на декількох	задов./ незадов.
Інше _____	є / немає / один на декількох	задов./неза- дов.
Загальний стан меблів	задовільно	незадовільно
Загальний стан кімнат	задовільно	незадовільно
Можливість користуватися побу- товою технікою у кімнатах	є	немає
<i>Наявність і стан постільної білизни</i>		
Назва	Наявність у кожного клієнта	
Матрац	є	немає
Подушка	є	немає
Ковдра	є	немає
Простирадло	є	немає
Підковдра	є	немає
Наволочка	є	немає
Рушник	є (кількість на одного вихованця) _____	немає
Загальний стан білизни	задовільно	незадовільно
Частота зміни білизни (вказати інтервал)	задовільна	незадовільна
<i>Санвузол</i>		
Кількість душових кімнат		
Загальний стан душової / душо- вих кімнат	задовільно	незадовільно
Чи обладнані душові спеціаль- ними умовами (поручні, опори тощо)	так	ні

Години та регулярність роботи душової / душових <i>(написати)</i>		
Чи є в душовій / душових графік прибирання?	так	ні
Число душових шлангів в одній душовій	від	до
Чи є ванна в санвузлі	є	немає
Чи огорожені душі перегородкою?	так	ні
Наявність гарячої води	є	немає
Наявність холодної води	є	немає
Розташування вбиральні	вулиця / приміщення	
Загальний стан вбиральні	задовільно	незадовільно
Наявність туалетного паперу	є	немає
Наявність дезінфікуючих засобів	є	немає
Наявність засобів особистої гігієни у кожного вихованця <i>(перерахувати)</i>	є _____ _____ _____	немає
<i>Пральня</i>		
Наявність пральні	є	немає
Забезпеченість чистильно-миючими засобами	задовільно	незадовільно
Наявність шаф для санітарної обробки білизни	є (кількість) _____	немає
Наявність пральних машин	є (кількість) _____	немає
Наявність прасок	є (кількість) _____	немає
Наявність окремих приміщень для чистої та брудної білизни	є	немає

Наявність дезкамери	є	немає
---------------------	---	-------

Зовнішній вигляд вихованців

Відповідність одягу та взуття віку вихованця	відповідає	не відповідає
Відповідність одягу та взуття сезону	відповідає	не відповідає
Стан одягу	задовільно	незадовільно
Стан взуття	задовільно	незадовільно
Охайність, чистота зовнішнього вигляду вихованців	задовільно	незадовільно
Чи є вільний доступ до особистих речей	є	немає
Де зберігаються речі	1. шафа у житловій кімнаті 2. тумбочка у житловій кімнаті 3. спинка стільця, ліжка у житловій кімнаті 4. пакет, сумка під ліжком у житловій кімнаті 5. інше приміщення у закладі 6. інше _____	
Доступність послуг перукаря	є	немає

Забезпечення права на якісне харчування

Вартість харчування на одного вихованця на день: _____

Наявність меню в їдальні	є	немає
Наявність перспективного меню на 14 днів	є	немає
Наявність дієтичного меню	є	немає
Скільки разів на день харчуються вихованці		
Чи можуть вихованці пити не у призначений час (у перервах між прийомами їжі)?	так	ні

Наявність запасів продуктів харчування на складах	€	немає
Наявність обладнання для приготування їжі важкохворим дітям	€	немає
<i>Харчоблок</i>		
Загальний стан	задовільно	незадовільно
Якість прибирання (оцінка чистоти)	задовільно	незадовільно
Якість вентиляції	задовільно	незадовільно
Температурні умови	задовільно	незадовільно
Зберігання харчів	задовільно	незадовільно
Стан та якість харчів	задовільно	незадовільно
Зовнішній вигляд працівників їдальні та кухні	задовільно	незадовільно

Забезпечення права на належну медичну допомогу

Вартість медичного забезпечення на одну дитину в день: _____

Наявність медичного блоку	€	немає
Наявність графіку медичного обстеження вихованців	€	немає
Наявність журналу обстеження вихованців	€	немає
Наявність необхідних препаратів	€	немає
Чи оснащена установа: (логопедичним кабінетом; кабінетом для проведення занять з ритміки; кабінетом ЛФК, масажу, вправ на тренажерах; кабінетами: терапевтичним, фізіотерапії, стоматологічним, процедурним, басейном тощо)		
Як часто проводяться медогляди дітей		
Чи має установа Ліцензію комітету з контролю за наркотиками на придбання, зберігання психотропних речовин та прекурсорів	так	ні

Можливість медикаментозного лікування чи підтримуючої терапії для вихованців з певними хворобами	задовільно	незадовільно
Чи були випадки направлення на обстеження до відділень психлікарень	так (кількість за минулий рік) _____	ні
Наявність професійної підготовки молодшого медперсоналу	є	немає
Можливість проходження професійних курсів за рахунок установи	є	немає
Кількість вихованців на одного молодшого медичного працівника однієї зміни		
Ізолятор		
Загальний стан	задовільно	незадовільно
Карантинна кімната / відділення		
Загальний стан	задовільно	незадовільно

Забезпечення права на реабілітацію

Чи реабілітолог у закладі?	є	немає
Наявність та виконання індивідуальних програм реабілітації інвалідів	є / не у всіх / немає	задов./незадов.
Види реабілітаційних послуг, які надаються вихованцям (медична, медико-соціальна, соціальна, психолого-педагогічна, фізична, трудова, фізкультурно-спортивна)		
Наявність реабілітаційних заходів для ліжка хворих	є	немає
Документальне оформлення заходів з реабілітації	задовільно	незадовільно
Наявність засобів малої механізації (візки, приліжкові столи, санітарні стільці, милиці, ходунки тощо) відповідно до індивідуальної програми реабілітації інваліда		

Наявність фізкультурно-спортивних заходів	€	немає
Наявність заходів з трудотерапії	€	немає
Наявність осіб, які проходять трудотерапію (якщо наявні – їх чисельність)	€ _____	немає
Наявність підсобного господарства: - рілля - тваринництво та птахівництво (свині, корови, кози, кури тощо) - сад (яблуні, груші, вишні, тощо)	€ _____ _____ _____	немає

Забезпечення права на дозвілля та відпочинок

Приблизний перелік занять з організації дозвілля в інтернаті (вказати гуртки за інтересами, секції, проведені конкурси тощо)		
Чи мають вихованці можливість обирати вид занять на дозвіллі за власним смаком?	так	ні
Наявність у закладі кульпрацівника	€	немає
Актова зала		
Наявність	€	немає
Стан	задовільно	незадовільно
Кімната відпочинку		
Наявність	€	немає
Стан	задовільно	незадовільно
Наявність іграшок	€	немає
ЗМІ		
Чи є в установі телевізор? Де знаходиться?	€	немає
Спортивна зала, майданчик		
Наявність спортивної зали	€	немає
Стан спортивної зали	задовільний	незадовільний
Наявність спортивного майданчика	€	немає
Стан спортивного майданчика	задовільний	незадовільний

Забезпечення права на вільне віросповідання

Чи є доступ до релігійних відправлень	так	ні
Чи є кімната для молитов (своя церква)	так	ні
Чи відвідують працівники культу установу?	Так	ні
Хто саме відвідує? Як часто? <i>(вказати)</i>		

Забезпечення права на безпечні умови проживання

Візуальні ушкодження вихованців	є	немає
План евакуації в разі непередбачуваних обставин	є	немає
Чи є кнопка екстреного виклику? Де знаходиться?	є	немає
Стан обладнання з точки зору техніки безпеки (вікна, електропроводка, вогнегасники, пожежні крани інше)	задовільно	незадовільно
Чи є огорожа території установи?	є	немає
Чи проводяться з вихованцями семінари з безпеки життєдіяльності?	так	ні

Забезпечення права на належний соціально-психологічний клімат

Загальний емоційний стан вихованців	задовільний	незадовільний
Реакція вихованців на моніторів <i>(вказати)</i>		
Реакція вихованців на персонал <i>(вказати)</i>		

Освіта та соціально-виховна робота

Наявність планів занять із вихованцями	є	немає
<i>Класи для занять</i>		
Наявність класів	є Кількість _____	немає
Загальний стан	задовільно	незадовільно
Якість освітлення	задовільно	незадовільно
Якість прибирання (<i>оцінка чистоти</i>)	задовільно	незадовільно
Якість вентиляції	задовільно	незадовільно
Температурні умови	задовільно	незадовільно
Стан меблів	задовільно	незадовільно
Наявність шкільного приладдя	є	немає

Право на інформацію

Наявність планів правового виховання	є	немає
Наявність книг, брошур, нормативно-правових документів про права клієнтів	є	немає
Наявність інформаційних стендів про права клієнтів (плакати, стенди та ін.)	є	немає
Загальна оцінка доступу до інформації про свої права, пільги	задовільно	незадовільно

Право на скаргу

Наявність скриньки скарг та пропозицій	є	немає
Наявність журналу скарг та / або звернень	є	немає
Наявність стендів, до кого і куди можна звернутися, якщо права клієнта порушуються	є	немає
<i>Кому і куди може поскаржитися клієнт на дії співробітників закладу?</i>		

Кому і куди може поскаржитися клієнт на дії адміністрації закладу?

Наявність графіку особистого прийому адміністрації закладу	є	немає
--	---	-------

Зв'язок із зовнішнім світом

Віддаленість установи від обласного / районного центру (вказати назву центру та кількість км)

Доступ до громадського транспорту (вказати відстань до найближчої зупинки та інтервали руху та види транспорту)

Чи взаємодіють громадські організації із закладом (якщо так, вказати які і як часто)

Телефон

Чи мають вихованці доступ до телефону?	так	ні
--	-----	----

Чи є журнал, де фіксуються телефонні розмови?	так	ні
---	-----	----

Побачення

Чи є графік побачень із близькими? (якщо так, вказати який)

Чи є кімнати для короткотривалих побачень із близькими? (вказати кількість)	є _____	немає
---	---------	-------

Загальний стан кімнат для короткотривалих побачень	задовільно	незадовільно
Чи є кімнати для тривалих побачень із близькими? (вказати кількість)	€ _____	немає
Загальний стан кімнат для тривалих побачень	задовільно	незадовільно
Пошта		
Можливість користуватися поштою	задовільно	незадовільно
Забезпеченість папером, конвертами, ручками	задовільно	незадовільно
Чи існує перевірка персоналом змісту листування вихованців (які листи і ким перевіряються?)		

Додаток 6

Перелік документів, копії яких необхідно запросити у керівництва установи

1. Положення про заклад;
2. Штатний розпис **всього закладу**, фактична кількість персоналу;
3. Розпорядок дня (якщо є для різних категорій осіб);
4. Меню у день візиту (в тому числі дієтичне);
5. Фінансування, яке виділяється на утримання однієї особи на день;
6. Фінансування, яке виділяється на харчування однієї особи на день;
7. Фінансування, яке виділяється на медичне забезпечення однієї особи на день;
8. Графік та режим прийняття передач від родичів, близьких;
9. Обмеження на передачу медичних препаратів від родичів, близьких, якщо є;
10. Графік амбулаторного прийому лікарів;
11. Перелік лікувального та реабілітаційного обладнання;
12. Перелік реабілітаційних послуг у закладі;
13. План соціально-виховної роботи в закладі;
14. Наказ «Про створення Громадської ради»;
15. Результати останньої перевірки контролюючих органів (прокуратури, СЕС, тощо);

16. Інформація по установі:

- На скільки осіб розрахована установа – _____
- Чисельність вихованців на момент моніторингу, в тому числі і в молодіжному відділенні – _____/_____ осіб.
- Чисельність вихованців у дитячому відділенні _____, осіб, з них:
 - діти-сироти – _____,
 - діти, позбавлені батьківського піклування – _____,
 - діти, які мають батьків – _____.
 - список дітей із зазначенням хвороб за МКХ-10, за якими встановлена інвалідність.
- Чисельність дієздатних та недієздатних осіб у молодіжному відділенні:
 - чисельність недієздатних осіб, яким опікунів (піклувальників) призначено судовим рішенням – _____;
 - чисельність недієздатних осіб, функції опікуна стосовно яких виконує адміністрація інтернату – _____.

Додаток 7

Перелік основних питань для інтерв'ю з вихованцем дитячого будинку-інтернату

1. Як тебе звати?
2. Чи подобається тобі тут?
3. Чи є тут в тебе друзі? Хто твій найкращий друг ?
4. Опиши, будь ласка, як проходить твій день.
5. Що зазвичай Ви їсте на сніданок, на обід, на вечерю? Які страви тобі подобаються найбільше? Які найменше?
6. Як часто ти можеш приймати душ? Чи є в тебе особиста зубна щітка, рушник, мило? Що ще є із засобів особистої гігієни?
7. Як ви відпочиваєте? Чому вас вчать тут? Що подобається найбільше? Що найменше?
8. Чи відрізняється звичайний день в інтернаті від святкового? Як саме?
9. Як звати твого (логопеда, няню, вихователя)?
10. Чи виконуєте ви іноді таку роботу, як:
 - перенесення продуктів харчування, речей з одного корпусу до іншого, з корпусу до їдальні / пральні;
 - прибирання території;
 - допомога маленьким вихованцям (вивід / перенесення їх на вулицю, прибирання у дитячих відділеннях);
 - допомога на підсобному господарстві (праця на городі, збирання фруктів, овочів, випас корів, кіз, перевертання сіна тощо).

11. Чи є така робота, за яку ви отримуєте винагороду? Яку саме винагороду?
12. Що буде у випадку, якщо ти відмовишся виконувати якусь роботу?
13. Які види заохочень є в інтернаті? За що можуть заохотити?
14. Які види покарання є в інтернаті? За що можуть покарати?
15. Чи трапляються конфлікти між вихованцями? Як вони вирішуються?
16. Як до тебе ставляться інші підопічні інтернату? Як ставляться співробітники інтернату?
17. Кому з персоналу ти можеш пожалітися на дії іншої дитини / співробітника?
18. Чи можна вам виходити за територію установи? Що буде в такому разі? Чи траплялись коли-небудь такі випадки?
19. Що ти будеш робити, якщо у тебе болить живіт / голова? Чи можеш ти вдень полежати на власному ліжку?
20. Що б ти хотів (-ла) змінити у закладі, якщо була б така можливість? Може, ми про щось не поговорили і ти хочеш щось додати?

Харківський інститут соціальних досліджень

Програма розвитку ООН в Україні

Уповноважений Верховної Ради України з прав людини

Мінімальний стандарт перебування клієнтів у соціальних місцях несвободи: методичні рекомендації моніторам національного превентивного механізму

www.khisr.kharkov.ua

<https://www.facebook.com/NGO.KHISR>

Відповідальна за випуск – Світлана Щербань

Комп'ютерна верстка та дизайн обкладинки – Аліна Мадей